

SUVREMENA ETNOGRAFIJA USMENOKNJIŽEVNE BAŠTINE U RUNOVIČKOM KRAJU

Babić, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:670041>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**SUVREMENA ETNOGRAFIJA USMENOKNJŽEVNE BAŠTINE U RUNOVIĆKOM
KRAJU**

PETRA BABIĆ

SPLIT, 2024.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost

Hrvatska usmena književnost

**SUVREMENA ETNOGRAFIJA USMENOKNJIŽEVNE BAŠTINE U RUNOVIĆKOM
KRAJU**

Studentica:

Petra Babić

Mentor:

prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2024. godine

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Legende.....	5
3. Predaje.....	6
3.1. Mitske predaje.....	7
3.2. Pričanja iz života.....	8
4. Usmeno-retorički oblici	12
4.1. Runovička zdravica.....	12
5. Usmene lirske pjesme	13
5.1. Ljubavne pjesme	14
5.2. Ganga.....	19
6. Vjerska usmena lirika.....	20
7. Pučke pjesme	26
8. Osvrt na crkveno-pučku baštinu	27
8.1. Advent.....	27
8.2. Sv. Barbara.....	28
8.3. Sv. Nikola	28
8.4. Materice	29
8.5. Očići.....	30
8.6. Bezgrješno začće Blažene Djevice Marije.....	30
8.7. Sveta Lucija	31
8.8. Badnjak	32
8.9. Cvitnica.....	33
8.10. Vazmeno trodnevlje i Uskrs.....	33
8.11. Sveti Ante.....	34
8.12. Velika Gospa.....	34
9. Pučki običaji.....	35
9.1. Svatovski običaji.....	35
9.2. Bakove svečanosti.....	36
9.3. Odlazak na silo.....	36

9.4. Igre	36
10. Poslovice i izreke	37
Rječnik	39
11. Zaključak.....	41
Izvori i literatura.....	42
Sažetak	45
Abstract.....	46

1. Uvod

Književnost nam nudi pregled razvoja ljudskog života.. Usmena je književnost najstarija i najdugotrajniji oblik književnosti te ona obuhvaća vrste poput poslovice, predaka, legendi, lirskih i pučkih pjesama.¹

Ovaj rad pobliže će predstaviti usmenoknjiževnu baštinu Runovičkog kraja. Runovići su selo u Dalmatinskoj Zagori i samo su jedno od sela u Imotskoj krajini. Kulturna baština cijele Imotske krajine na široko je poznata, pa se tako puno mogu pronaći iscrpni podatci o usmenoj književnosti i kulturnim običajima sela Runović. Kako bi se adekvatno analizirala ova kompleksna tema nužno je prepoznati povijesne okolnosti i sama geografska obilježja koja su utjecala na baštinu ovoga kraja. Povijest Runovića moguće je pratiti još iz doba rimskog carstva unutar kojeg postoji naselje Novae smješteno na pola puta između Salone i Narone. Ovo područje najlakše je predstaviti kao mjesto gdje škrti Dalmatinski kamen ljubi plodna polja rijeke Vrljike. Zaseoci nanizani cijelom dužinom južnog ruba Imotskog polja kreirali su vlastitu kulturnu baštinu stvorenu u suživotu Hercegovine i Dalmatinske Zagore. Zaseoci odolijevali su stoljećima Mletačkoj i Osmanskoj opasnosti. Turbulentne povijesne okolnosti često su u nekoliko valova tjerale žitelje ovoga kraja da napuštaju svoja ognjišta pa tako može se pratiti nekoliko valova iseljavanja kroz povijest. Katolička vjera pomogla je sačuvati identitet ovoga kraja u kojem se do danas očuvala izrazita religioznost stanovništva.

Završni rad podijeljen je na različite vrste usmenoknjiževne baštine, pa se tako na samom početku rada govori više o legendama, predajama te usmenim lirskim pjesmama. Spominje se ganga kao jedan od glavnih sinonima tradicije Runovića. Nadalje se spominje crkveno-pučka baština koja nas upoznaje s običajima i kulturom vezanom za proslave svetkovina i blagdana.

Završni dio rada obuhvaća pučke običaje te poslovice koje se često koriste u svakodnevnoj komunikaciji stanovnika ovog mjesta. Rad upotpunjuje rječnik s pojašnjenjima riječi koje su teže razumljive govornicima hrvatskog standardnog jezika.

¹ Kekez, Josip, Usmena književnost, u Škreb – Stamać, Uvod u književnost, IV. Poboljšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986., str. 133-134

2. Legende

Legenda je vrsta priče religioznog karaktera. Najčešće pod legendu podrazumijevamo priče o Božjim čudesima ili svetcima u koje ljudi bezuvjetno vjeruju. Svoj naziv vuče iz latinskog jezika, a značenje legende je „ono što valja čitati, ono što treba čitati.“² U Runovićkom kraju najveći značaj ima legenda o Gavanovim dvorima koja govori o nastanku imotskih jezera. Ta legenda nastala je pod utjecajem priče o uništenju Sodome i Gomore te joj je glavni lik anđeo.³

Gavanovi dvori

Bio je u davna doba, blizu Imotskoga, jedan bogati čovik zvani Gavan. Po kipu čovik, ali po srcu i duši đava. U Gavana bilo svega samo duše nije. U Gavana dvoji dvori, jedni lipši od drugi. U dvorima svakog blaga, a van dvora ni broja se ne zna. Čije polje? Gavanovo. Čije brdo? Gavanovo. Novca je ima toliko da mu pogotovu broja nije zna. Novac je drža u sobam, na tavanu, a ne u sanducim.

Zlato u jednoj, srebro u drugoj, bakar u trećoj sobi. Mala je ima na sedamdeset i sedam mista. U svi sedamdeset i sedam mista bile su pojate i torovi. Različite pojate za krupni, a različite za sitni zub. Otklen Gavanu toliko blago? Ništo i stariji doranili, a najviše Gavan krivo steka i primaka. Što privarom, što silom, što kamatom, pritiska i grad i sva sela, od Kamenjaka do Gruda, svu burnu i zapadnu stranu polja i oko polja imotskoga. Ima je dosta kmeta i slugu, bezdušni ka i on sam (Gavan). S pomoću kmeta otima je čoviku parnicom. Kmeti se zakuni krivo, a Gavan dobij parnicu. Je li ti zajmijo sto kroz godinu dana, valja mu vratiti dvista. U jednim dvorima litova je Gavan, a u drugim dvorima zimova. Ima je Gavan ženu i jedno muško dite, nejako. Žena bila prava slika i prilika svog čovika pa i gora, jer olija. Težaka mrzila, a prosjaka s vrata gonila. Dosta je palo sirotinjski suza. Uzdasi i suze sirotinjske i Bogu dodijali. Jednom Isus – milosnaga bila – dođe ka prosjak, prid istočne dvore Gavanove. U dvorima ne bilo Gavana, nego mu žena. Otiša Gavan u zapadne da miri i broji novac. Zakuca Spasitelj na Gavanovim vratima šćapićem i reče:- Daj štogod prosjaku, Bog ti da! Pogledaj na sirotu, Bog

² Dragić, Marko, Legende i svjedočanstva o čudotvornoj slici Gospe Sinjske, Croatica et Slavica Iadertina 12 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel zakroatistiku i slavistiku, Zadar, 2016., str. 153-177.

³ Dragić, Marko, Starozavjetni motiv Sodome i Gomore u Bakulinom Šematizmu i u suvremenom pripovijedanju u Hercegovini, Zbornik o Petru Bakuli, Hrvatski studiji Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2013, str. 75-97.

na te pogleda! Utiši gospodarice gladna, utišijo tebe Bog! Kad dodija Gavanovici, izade na vrata i reče prosjaku:- Ajde mi s vrata! Vi skitančine i linčine ne date mi mira meni i ditetu mome u kući mojoj!- Daj zalogaj kruva, Bog ti da! – proslidi prosjak.- Šta će meni Bog tvoj, dok je meni Gavan moj! – uzgorito reče Gavanovica. Nu da se otrese prosjaka, donese joj sluga iz kuće koru kruva, metnu joj sluga na papuču od noge i ona dobaci prosjaku. Sramota joj se činilo da rukom prosjaku daje.- Daj mi gazdinice i jedan trs kupusa, kad ti ga je Bog da u vrtlu ovliko – opet će prosjak. Gavanovica naredi slugi da mu odriže trs kupusa, ali oni trs uz put što u nj pasi zapišaju. Sluga ode i odriza, ne oni trs, nego drugi zdravi. Boja se je Boga ovi sluga. Prosjak primi i ode. Ali na rastanku reče slugi:- Noćas će biti svašta, ti se ne boj ništa! Gromovi će pucati, zemlja će se tresti, i jezera će se otvarati. Ali sve to tebi nauditi neće! – prosjak reče i ode.

I tu noć pričaju i drugi u Imotskom sličnu priču, udariše gromovi, zadrhti jako zemlja. Ispod dvora Gavanovih koji bijahu baš gdje je danas Crveno jezero, otvori se silna rupa u zemlji i cijeli dvori, Gavan i Gavanovica i sve njihovo blago ode duboko u utrobu zemlje. Naiđe silna voda i potopi sve. Nastade na tom mjestu jezero.⁴

3. Predaje

Predaja je vrsta priče koja počiva na uvjerenju da joj je sadržaj istinit.⁵U njoj čovjek razotkriva tajne iz svog okruženja.⁶Sadržaj predaja sačinjava nadrealno, ali dolazi i do pojave povijesnih i zemljopisnih podataka.⁷Predaje se klasificiraju prema tematskim, motivskim, funkcionalnim i drugim mjerilima. Proppova tematska podjela na pet vrsta je najzastupljenija podjela predaja u književnosti, a prema njoj ih dijelimo na: 1. etiološke predaje, 2. povijesne predaje, 3. mitološke predaje, 4.legende i 5. pričanja iz života.⁸ Dragić ovu klasifikaciju smatra

⁴ Kutleša, Silvestar, Život i običaji u Imockoj krajini, Matica hrvatska, Ogranak Imotski i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni i umjetnički rad, Imotski 1993, str. 420-422. (Kazivači Stipan Mršić (Glavina), Ivan Slišković (Donji Vinjani), Mate Škoro (Runovići), 15. studenog 1936.)

⁵ Dragić, Marko, Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.

⁶ Botica, Stipe, Hrvatska usmenoknjiževna čitanka, Školska knjiga, Zagreb, 1995.[navedite str.](#)

⁷ Kekez, Josip, Usmena književnost, u Škreb – Stamać, Uvod u književnost, IV. Poboľjšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986. [navedite str.](#)

⁸ Maja Bošković-Stulli, Usmena književnost kao umjetnost riječi, Mladost, Zagreb, 1975., str. 128.

nepotpunom pa klasificira predaje na: 1. povijesne predaje, 2. etiološke predaje, 3. eshatološke predaje, 4. mitske predaje, 5. demonske (demonološke) predaje, 6. pričanja iz života.⁹

3.1. Mitske predaje

Mitske predaje govore o vilama i povijesnim osobama kojima se dodjeljuju natprirodne moći. Vile su stvorenja nadljudskih sposobnosti. Ljudi su vjerovali da su vile dobra bića, ali ako se izda njihova tajna da imaju konjsko ili magareće stopalo, one su uzvraćale zlom. Prema pričama, pomagale su ljudima u liječenju bolesti i pomagale slabijim pojedincima u obavljanju teških fizičkih poslova. Opisuje ih se kao zanosne ljepotice, zlačane duge kose u bijelim haljinama, modrih ili zelenih očiju.¹⁰ Nalaze u više svjetskih mitologija pa se i različito tumače u različitim područjima. Hrvati smatraju da su vile zapravo Adamova i Evina djeca koje su se oni sramili pred Bogom pa je Bog tu djecu pretvorio u vile. Slovaci smatraju da su to mrtve zaručnice koje pokušavaju pronaći spokoj, a Poljaci da predstavljaju duše grješnica koje lebde u međuprostoru neba i zemlje.¹¹

Predaje o vilama koje su mi ispričali moji kazivači su sljedeće:

Svako jutro bi u našem selu ljudi provodili vrime radeći po njivama. Često bi s njima bila i mala dica. Kraj jedne njive bio je kamen na kojem bi dica sidila. Stariji ljudi su pričali kako noću na taj kamen dolaze vile i na njemu side i češljaju kosu. Kažu da bi prije ponoći dolazile u staju po konje i da bi ih jahale po polju. Ljudi bi ujutru došli naranit konje, a konji bi imali ispletene kose i bili bi umorni te ne bi mogli radit sa gazdama po polju.¹²

Vile su ti bile lipe cure u bili aljinama, duge plave kose. One su ti živile oko modrog jezera, a imale su ti konjske noge. Volile su ti pomagat ljudima, ali poskrivečki da ljudi to ne

⁹ Dragić, Marko, Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.

¹⁰Isto.

¹¹ Dragić, Marko, Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskoga zaleđa. Godišnjak Titius 10. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2017., str. 219.-240.

¹²Mjesto i vrijeme: Runovići, 20. 5. 2022. Kazivačica: Ana Perić (1946.) – priču joj je pričao njen otac.

znaju. I danas na jezeru moš vidit udubine u kamenjima. E, te udubine su ti njihova počivališta, tu su ti one odmarale kad ne bi odale po ciloj Krajini.¹³

Vile su u mitologiji omiljena bića što se ogleda u hrvatskoj toponimiji i antroponimiji.¹⁴

3.2. Pričanja iz života

Pričanja iz života su jedna od vrsta predaja. Nepresušan izvor pričanja o događajima iz života uvijek su najstarije osobe u mjestu. One su zaslužne za prenošenje tradicije mjesta s koljena na koljeno. Često su to ustvari kratke priče i anegdote šaljivog karaktera koje vjerno oslikavaju mentalitet i sustav vrijednosti jednog naroda u protoku vremena. Priče nerijetko u sebi nose moralnu pouku i daju smjernice za budućnost mlađim naraštajima.

Posjet sinu

Na jedvite jade, pristala Manda iz Runovića ić sinu u Zagreb. Ne vole naši ljudi ić nigdi od kuće, al mu obećala pa je morala otić. Uglavnon je provodila vrime u stanu. Mandi bilo ko u kavezu, nekad bi izašla isprid zgrade i to je sve. Nakon nekog vrimena, pita Mandu sin: „Majko, a šta ti ne najviše sviđa u Zagrebu?“ A Manda njemu na to: „A moj sine, pruga za Runoviće!“¹⁵

Koji je svetac veći?

Zva u nas jedan čovik drugoga na ručak za svetog Ivana i govorio kako je to najveći svetac. Ovaj drugi je smatra kako je najveći svetac sveti Ante, pa mu je reka: „Šta je Goldoni među frezama, a Mercedes među autin, to ti je sveti Ante među svecin.“¹⁶

Ručak

Ručavali Mario i Ljubo. Mario nosio sunčane cvike. Ljubo ga pita: „Brajkane, dajder i meni cvike, da ih provan. Da njemu Mario cvike, a na to kaže Ljubo: „A vrlo ti se naoblači!“¹⁷

¹³Mjesto i vrijeme: Runovići, 10. 7. 2024. Ana Perić (1946.).

¹⁴Dragić, Helena, Mitonimi u hrvatskoj i slavenskoj onomastici u kontekstu mitologije. Cetinjski filološki dani III. Fakultet za crnogorski jezik i književnost; University of Cansas, 2022., str. 101.-116.

¹⁵Mjesto i vrijeme: Runovići, 21.5. 2022. Ivan Bitanga Šujan (1959.).

¹⁶Mjesto i vrijeme: Runovići, 21. 5. 2022. kazivač: Ivan Bitanga Šujan (1959.).

¹⁷Mjesto i vrijeme: Runovići, 21. 5. 2022. kazivač: Ivan Bitanga Šujan (1959.).

Vino

Doživio čovik u nas duboku starost i bio nepokretan. Dica ga smistila u sobu i držala do njega. Ima je sve što mu je trebalo, ali vidi on nakon par dana da mu s ranon ne donose vina, a vino je volio. Zovnio on dicu oko kreveta i reka: „Dajte mi il bukaru il pratra.“¹⁸

Jure

Jure je bio vozač Autopoduzeća Imotski. Jedan dan mu u bus ulaze dvi babe sa štakan. Babe kupuju kartu, a Jure kad ih je vidio pita: „A di će mažoretkinje?“¹⁹

Karta

Iša neki student iz Zagreba za Imotski, ali nije ima dovoljno para za kartu. Doša vozaču Autopoduzeća Imotski i pita ga more li mu dat kartu za manje para. Vozač mu da kartu džabe i kaže mu: „Kad budeš izlazio vrati mi tu kartu, tribat će još nekoj sirotinji.“²⁰

Mate

Mate je bio manji čovik. Jedne nedilje doša Mate na misu i sta u red za pričest. Fratar se odlučio našalit s Matom i namjerno ga priskoči u redu za pričest. Kad je Mate doša na red, bio je ljut pa reče fratru: „E ne bi ti ga sad da je ispod sača!“²¹

Policajci

Sidila dva policajca iz Runovića u Mije Grgušića u gostioni i pričaju kako rade noćnu smjenu. Unda jedan kaže drugome: „Ako budemo skupa radili večeras, ja spavam prvi!“²²

Peva

Peva zakasniou salu na večeru u svatin. Doša on kad je na stolu bilo pečeno. Dolazi konobar do njega i pita ga šta će mu donit od rane koja je prije bila na stolu, a na to će njemu Peva: „A pajdo, sve po redu.“²³

¹⁸ Mjesto i vrijeme: Runovići, 21. 5. 2022. kazivač: Ivan Bitanga Šujan (1959.).

¹⁹ Mjesto i vrijeme: Runovići, 21. 5. 2022. kazivač: Ivan Bitanga Šujan (1959.).

²⁰ Mjesto i vrijeme: Runovići, 22. 5. 2022. kazivač: Damir Babić (1968.).

²¹ Mjesto i vrijeme: Runovići, 22. 5. 2022. kazivač: Damir Babić (1968.).

²² Mjesto i vrijeme: Runovići, 21. 5. 2022. kazivač: Ivan Bitanga Šujan (1959.).

²³ Mjesto i vrijeme: Runovići, 22. 5. 2022. kazivač: Damir Babić (1968.).

Ante i patike

Iša Ante kupit patike i pita ga prodavačica koji broj nosi. Ante kaže 44. Njegov prijatelj Jure ga pita što joj je reka da nosi broj 44 kad nosi 42, a na to će njemu Ante: „Ma šuti pajdo, valjat će mi ovako i za dogodine.“²⁴

Sveti Ante

Bilo je to vrući kolovoz davne osamdeset i osme. Jedna župa s područja Imocke krajine željno je iščekivala na Kamenumostu kada će doći imocki bus iz Vranvurta s kipom sv. Ante kojega su poslali naši iseljenici od tamo.

Eto ti oko pet i petnest po onom čelopeku autobusa. Župnik sav sritan ko i narod koji se okupio da i oni vide kip sv. Ante. Šofer otvara kabinu i daje ogromnu kutiju s kipom unutra župniku.

Kada je župnik izvadio kip poviče: „Ajme Gospe moja sveton Anti nam fale dva prsta na ruci“

A šofer mrtav ladan odgovori: „Ajde pratre ne bi da će klavir svirat.“²⁵

Svati

Ženio se jedan naš, došlo se u matičara (prije se išlo prvo u matičara pa u crkvu) i žena mu kaže da bi ostavila i svoje prezime. Na to će on: „Jel, tako ti kažeš?“ Okrene se svatima „moji za mnom, biće nas nešto manje, ali će program bit jači.“²⁶

Tuke

Privezio u nas jedan čovik priko granice dvi tuke, a sa njim išli žena i ženina mater. Pita njega policajac na granici: „Imate li išta za prijaviti?“ Imoćanin na to kaže: „Iman dvi tuke.“ Policajac pogleda u ženu i punicu, nasmije se i pusti Imoćana priko granice.²⁷

²⁴ Mjesto i vrijeme: Runovići, 22. 5. 2022. kazivač: Damir Babić (1968.).

²⁵ Datum i vrijeme: Runovići, 21. 5. 2022. kazivač: Ivan Bitanga Šujan (1959.).

²⁶ Datum i vrijeme: Runovići: 21. 5. 2022. kazivač: Ivan Bitanga Šujan (1959.).

²⁷ Datum i vrijeme: Runovići: 21. 5. 2022. kazivač: Damir Babić (1968.).

Svati

Lik izišao van sale u svatima da povraća u neka doba i drži ruku preko usta dok povraća.

Pitaju ga: „Pa što ne skloniš ruku, udavit ćeš se?“

Na to će on: “Ma da ne ispadaju krupni komadi!”²⁸

Kašmir

Jednom sam prid kućom navečer obukla neki džemper jer je već malo pohladno bilo vanka. A baba kaže:

„Pa što si to tanko obukla?“

„Nije mi ladno baba, ovo je kašmir “

A ona: „Jašta ćeš nego kašljat kad si ozebla moj sinko...“²⁹

Novine

Vruće ljetne doba ima desetak godina još niti je bilo tunela prema Makarskoj. Zadvarje , gužva prema moru samo takva. Iz smjera Imockoga ide vozač autopoduzeća, a iz smjera Makarske vozač Promet Makarska.³⁰

I kada su došli do Zadvarja nisu se nikako mogli mimioć. Neće da se pomakne naš vozač ,a neće bome ni Makaranin s autobusom. Ljudi počeli svirat jer su napravili toliki zastoj da nitko nije mogao proći...

U jednom trenutku vozač Prometa Makarska izvadi ispod sica Slobodna Dalmacija i počne čitat dajući do znanja da se neće pomaknit a naš lola iz Imockoga mrtav ladan ugasi autobus i poviče mu: „Kad pročitaš baci i meni!“³¹

²⁸ Datum i vrijeme: Runovići: 21. 5. 2022. kazivač: Ivan Bitanga Šujan (1959.).

²⁹ Datum i vrijeme: Runovići: 21. 5. 2022. kazivač: Damir Babić (1968.).

³⁰ Datum i vrijeme: Runovići: 21. 5. 2022. kazivač: Damir Babić (1968.).

³¹ Datum i vrijeme: Runovići: 21. 5. 2022. kazivač: Damir Babić (1968.).

4. Usmeno-retorički oblici

Usmeno-retoričkim oblicima pripadaju ona djela koja ne možemo svrstati ni u poeziju ni u prozu. Njihova glavna obilježja uključuju uvjeravanje pojedinca u nešto, omogućavanje osobi da "uvježbava govorničke sposobnosti" ili funkcioniranje kao ritmičke formacije koje se izgovaraju u specifičnim trenucima. Retoričkim oblicima pripadaju basma, egzorcizam ili zaklinjanje, brojlica, brzalice, kletve, blagoslovi i zdravica. Basma je retorički oblik kojem je svrha zaštita stoke od zlih stvorenja. Brojlica je ritmična vrsta poetskog ugođaja, a brzalice je vrsta kojoj je glavna karakteristika izgovaranje riječi brzim tempom. Blagoslov je retorički oblik vjerskog karaktera kojim se ljudi obraćaju Bogu da blagoslovi jelo koje će jesti, čuva njihovu obitelj, siromašne ili neku drugu skupinu ljudi. Kletve su govornički oblik u čiju moć djelovanja se čvrsto vjerovalo³². Zdravica je jedan od starijih književnih oblika. Izvode se na slavljinama i okupljanjima, a kraćeg su oblika jer se njime izražavaju želje osobama čiji se važan događaj obilježava. Najčešće se u zdravicama izriču pozitivne želje vezane uz zdravlje, potomstvo, blagostanje i čuvanje od zla. Rimom i osmercima i desetercima pridonosi se ritmičnosti zdravice. Također su u njoj prisutne metafore ili usporedbe koje pridonose šaljivom karakteru ovog oblika.³³

4.1. Runovička zdravica

U zdravlje braćo, Rvati mili,

veseli i sritni vazda bili.

Podić ću bukaru, nazdravit svima,

poželit svakom sriće da ima.

Neka vam zlatom rode njive,

³² Dragić, Marko, Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str 504-521

³³ Poslovice, zagonetke i govornički oblici, priredio Josip Kekez, SHK, MH, Zagreb 1996., str 281-284

a stari neka vam sto godina žive.

Neka vam đaci završe škole,
starije svoje paze i vole.

S diplomom kući neka se vrate,
potomstvo brojno nek vam se rodi,
živili u miru i slobodi.

Krave vam mlika davale,
a cure vam se na vrime udavale.

Bližnje svoje volite
i Bogu se često molite.

Na djela svoja pazite
i Kristovin stazama gazite.

I kad van gosti u kuće dođu,
neka vam svi počašćeni pođu.

Pozdrav van i srića
iz rvatskih Runovića.³⁴

5. Usmene lirske pjesme

Lirske usmene pjesme govorne su tvorevine koje se javljaju u nekom jeziku, a omogućuju da čovjek prikaže specifična stanja, poticaje i osjećaje.³⁵Lirske pjesme uglavnom nemaju naslove, odnosno naslov im je sami prvi stih pjesme.³⁶Glavna karakteristika lirskog u ovim pjesmama je da se sve događa u „profiliranoj situaciji“. Tragove usmene lirske pjesme na

³⁴Mjesto i vrijeme: Runovići, 20. 5. 2022. Kazivač: Zlatko Ljubičić (1969.) – zdravicu je naučio u KUU Novae.

³⁵ Botica, Stipe, Hrvatska usmenoknjiževna čitanka, Školska knjiga, Zagreb, 1995., str. 17.

³⁶ Botica, Stipe: Biblija i hrvatska tradicijska kultura, Školska knjiga, Zagreb, 2011., [navedite str.](#)

prostoru Republike Hrvatske pronalazimo već od početka razvoja pismenosti naroda na tom području. Hrvatske usmene lirske pjesme nastaju iz tri izvora: potreba izražavanja čovjekove osjećajnosti, kulturna baština koju su Hrvati donijeli sa sobom i kršćanska tradicija. Botica usmene lirske pjesme dijele na dvije vrste: pjesme o ljudskom životu i pjesme o odnosu čovjeka prema svijetu oko sebe. Najzastupljenije pjesme koje spadaju u skupinu pjesama o ljudskom životu bave se ljubavnom tematikom te se u njima kao ustaljeni likovi javljaju „Mara i Ivo“. Tu još spadaju dječje pjesme te usmene pjesme koje govore o obiteljskom životu. Skupinu pjesama koje govore o odnosu čovjeka prema svijetu oko sebe sačinjavaju pjesme s vjerskim motivima, mitološke, prigodne, domoljubne i povijesne pjesme.³⁷

5.1. Ljubavne pjesme

U prošlosti su ljubavne pjesme igrale ključnu ulogu u zavođenju djevojaka. Mladići su pjevali ove pjesme djevojkama kako bi izrazili svoju zaljubljenost. Pjesma „Paune moj“ izvodi se u kolu, tradicionalnom obliku plesa u kojem mladić stoji u središtu, dok se djevojke nalaze u krugu oko njega i pjevaju. Nakon što otpjevaju posljednji stih pjesme, mladić bira djevojku iz kola koja mu se najviše sviđa. Taj čin završava poljupcem, što označava početak njihove ljubavne veze.

Na sličan način izvodi se i pjesma „Šta mi radiš, Mare“. Oko djevojke se formira kolo, dok mladić stoji izvan njega. Oni jedno drugom pjevaju navedene stihove, a grupa koja je u kolu ponavlja stihove za njima. Na kraju pjesme, momak, odnosno Ivan, prekida kolo i izvodi Maru iz njega. Ovaj čin simbolizira uspješno zavođenje i početak njihove ljubavne veze.

Posljednju pjesmu „Lipo ti je u mom kolu“ skupina izvodi pjevajući stihove i plešući karakteristične korake u kolu. Na kraju se kolo razdvaja i pjevajući skupina napušta pozornicu.

Paune moj

Paun leti, pa poleti, paune moj, golube moj!

Pauna mi glava boli, paune moj, golube moj!

³⁷ Usmene lirske pjesme, priredio Stipe Botica, SHK, Zagreb, 1996., str. 19-29

Pauna mi leđa bole, paune moj, golube moj!
Na čije će krilo pasti, paune moj, golube moj!
*Koga li će poljubiti, paune moj, golube moj!*³⁸

Šta mi radiš Mare

m. Šta mi radiš, Mare, Mare

Šta mi radiš, Mare moja?

ž. Ovce čuvan, Ivane, Ivane

Ovce čuvan, moj Ivane.

m. Ukrast ću ti, Mare, Mare

Ukrast ću ti, Mare janje!

ž. Nećeš ukrast, Ivane, Ivane,

Nećeš ukrast, moj Ivane!

m. Ti ćeš zaspat, Mare, Mare

ti ćeš zaspat, Mare moja!

ž. Neću zaspat, Ivane, Ivane

neću zaspat, moj Ivane!

Nećeš ukrast, Ivane, Ivane

Nećeš ukrast, moj Ivane!

m. Šta još radiš, Mare, Mare

Šta još radiš, Mare moja?

ž. Vezan jagluk, Ivane, Ivane

³⁸ mjesto i vrijeme: Runovići 20. 5. 2022. Kazivačica: Marija Čapin (1940.)

Vezen jagluk, moj Ivane.

m. Komu ćeš ga dati, Mare, Mare

Komu ćeš ga dati, Mare moja?

ž. Dat ću ti ga, Ivane, Ivane

Dat ću ti ga, moj Ivane!

m. Šta još radiš, Mare, Mare

Šta još radiš. Mare moja?

ž. Češljan kose, Ivane, Ivane

Češljan kose, moj Ivane!

m. Tko će ti ih mrsit, Mare, Mare

Tko će ti ih mrsit, Mare moja!

ž. Mrsit ćeš ih, Ivane, Ivane

Mrsit ćeš ih, moj Ivane!

m. Šta još radiš, Mare, Mare

Šta još radiš, Mare moja?

ž. Mijen lice, Ivane, Ivane

Mijen lice, moj Ivane

m. Tko će ti ga ljubiti, Mare, Mare

Tko će ti ga ljubiti, Mare moja?

ž. Ljubiti ćeš ga, Ivane, Ivane

Ljubiti ćeš ga, moj Ivane!

m. Šta još radiš, Mare, Mare

Šta još radiš, Mare moja?

ž. *Igran kolo, Ivane, Ivane*

*Igran kolo, moj Ivane!*³⁹

Lipo ti je u mom kolu

Lipo ti je u mom kolu,

đel divojko, đel dušice

đelama meni na ruku.

Još je lipše oko kola

Đel divojko, đel dušice

Đelama meni na ruku.

Vid u mene lipe kose

Đel divojko, đel dušice

Đelama meni na ruku.

Ja ću ti je razmrsiti

Đel divojko, đel dušice

Đelama, meni na ruku.

Vid u mene lipa oka

Đel divojko, đel dušice

Đelama, meni na ruku.

Evo mi ga i još lipšeg,

Đel divojko, đel dušice

Đelama meni na ruku.

Vid u mene lipa lica

³⁹ mjesto i vrijeme: Runovići, 20. 5. 2022. Kazivač: Zlatko Ljubičić (1969.)

Đel divojko, đel dušice

Đelama meni na ruku.

Ja ću ti ga poljubiti

Đel divojko, đel dušice

Đelama meni na ruku.

U mene je čvrsta straža,

Đel divojko, đel dušice

Đelama meni na ruku.

Ja ću stražu priskočiti

Đel divojko, đel dušice

Đelama meni na ruku.

Ne priskoči, ne poljubi

Đel divojku, đel dušicu

Đelama meni na ruku.

Priskočio-poljubio

Đel divojku, đel dušicu

Đelama meni na ruku.⁴⁰

Nakon pretposljednjeg stiha kolo stane i prestane se pjevat. Mladić nađe mjesto gdje prekine kolo i uđe u kolo. Nakon što poljubi djevojku, njih dvoje ponovno povedu kolo i nastavlja se pjesma. Pjeva se u puno življem tonu, a cijeli posljednji stih pjevaju svi plesači zajedno.

⁴⁰ Mjesto i vrijeme: Runovići 26. 7. 2024. kazivačica: Ana Perić (1946.)

5.2. Ganga

Ganga je pjevanje u kojem jedan čovjek pjeva, a ostali ga prate sa samoglasnicima o ili e. Nastala je na području imotsko-bekijskog polja, dakle zastupljena je u Imotskoj krajini i jednom dijelu Hercegovine. Sačinjava ju dvostih koji je isprepleten rimom. Kroz ovaj način pjevanja sačuvane su informacije o događajima u prošlosti te kroz ironiju, sarkazam ili satiru kritizira ili naglašava probleme tadašnjeg društva.⁴¹ Neke gange koje se gangaju kod nas su:

*E moj mali klempava ti uva,
kiša pada, a ramena suva.*⁴²

*Sad se cure udaju na rate,
tri miseca pa se kući vrate.*⁴³

*Moj kolega i moj rodijače,
reci malo da ne plače.*⁴⁴

*Mala moja, moj nevene žuti,
ne govori ništa nego šuti.*⁴⁵

*Gango moja, ganga te ne bi,
da se nisam rodio u tebi.*⁴⁶

⁴¹ Lorger, Srećko, Ganga: priprišto (poligono) skupno pjevanje. Anali Dubrovnik 51/2, 2013., str. 501.- 539.

⁴² Mjesto i vrijeme: Runovići, 20. 5. 2022. Kazivačica: Marija Čapin (1940.).

⁴³ mjesto i vrijeme: Runovići 20. 5. 2022. Kazivačica: Marija Čapin (1940.).

⁴⁴ Mjesto i vrijeme: Runovići 20. 5. 2022. Kazivačica: Marija Jerković (1962.).

⁴⁵ Mjesto i vrijeme: Runovići 20. 5. 2022. Kazivačica: Marija Jerković (1962.).

⁴⁶ Mjesto i vrijeme: Runovići 20. 5. 2022. Kazivačica: Marija Jerković (1962.).

*Zbogom selo, i u selu ljudi,
moje grlo više vas ne budi.⁴⁷*

*U pismi se svašta pivat more,
lud bi bijo ko bi zamirijo!⁴⁸*

*Gorke moje suze divojačke,
vratite mi dragog iz Njemačke!⁴⁹*

6. Vjerska usmena lirika

Hrvatska vjerska usmena lirika svoje početke nalazi u 13. stoljeću. Te pjesme prikazuju nam privrženost hrvatskog naroda katoličkoj crkvi, kako u prošlosti, tako i danas.⁵⁰ Dragić pod vjerskom usmenom lirikom navodi: prenja, molitvene pjesme i versificirane legende. Također klasificira molitvene pjesme na: adventske i božićne, korizmene i uskrsne i svetačke.⁵¹

Kazivači su se sjetili uskrsnih molitvi koje se mole u Runovićima. Sljedeće molitve izvode se u Uskrsnom tjednu. Početak Isusove muke na Veliki četvrtak obilježava se molitvom koja se moli sto puta na taj dan:

Dušice grišna budi u viri kripna

Kada budeš putovala

⁴⁷ Mjesto i vrijeme: Runovići 20. 5. 2022. Kazivačica: Marija Jerković.

⁴⁸ Mjesto i vrijeme: Runovići, 20. 5. 2022. Kazivač: Zlatko Ljubičić (1969.).

⁴⁹ Mjesto i vrijeme: Runovići, 20. 5. 2022. Kazivač: Zlatko Ljubičić (1969.).

⁵⁰ Dragić, Marko, Starinske molitve u šibenskom zaleđu, Godišnjak Titius, 5-6, Filozofski fakultet Split, 2014., str. 285.-300.

⁵¹ Dragić, Marko, Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 129.

Dugin putin, tisnin klancin
Susrist će te duh nečisti
Kušat će te, varat će te
Il si moja il si Božja,
A ti mu vako reci:
Tvoja nisan, Božja jesan
„ Bogu oću, tebi neću
Iđen Bogu na sudišće
Bogu sam se obećala.
Ko bi ovu molitvu govorio
Na blag danak na Veliki četvrtak
Bog mu da lipi dar
Njegovoj duši raj
Na umrli dan.⁵²

Na Veliki petak se molilo:

Iđe diva slavnim grobom
Cvileći i plačući
Za križon se protežući
O sveto i slavno drvce
Koje primi Sinka moga

⁵² Mjesto i vrijeme: Runovići 21. 5. 2022. kazivačica: Marija Čapin

Više mrtva nego živa
Isus s križa govorio
Ko ovu molitvu bude govorio
Na blag danak, na Veliki petak.
Bog mu da lipi dar
Njegovoj duši raj
*Na umrli dan.*⁵³

Tekla voda vrilica
Tekla voda vrilica
ispod zlama kamena,
Na njem sidi divica,
Na glavi joj krunica.
Bile ruke umiva,
Grišne duše doziva.
A vi grišne dušice držite mi se
ramena za Isusa ranjena,
Klanjajte se do kolina,
za Isusa Gospodina.
Božji pivci zapivaše u gorici Levorici.
Pod tom gorom jedno polje,
A pod poljem Levor crkva,

⁵³ Mjesto i vrijeme: Runovići, 21. 5. 2022. kazivačica: Marija Čapin

di no Isus majku zove.
O Marijo, mati mila,
ali ideš, ali piješ?
Niti iden niti pijen,
nego jadni sanak snijen.
Di džudija dolaziše,
moga sinka otimaše,
S njega zlatnu krunu skidivaše,
a trnovu nabijaše.
Kud trnova dopiraše,
Tuda krvca kapijaše,
S neba anđel silaziše
i tu ružu berijaše.
U kite je kitiše, u vinčiče vijaše,
u kalež je mećaše
I prid Boga je nosiše.
Osta Gospa okrunjena,
puna Duva napunjena.
Ko moju molitvicu govorio uvečer
na liganje i ujutro na ustavanje
*Bog mu da svitli raj na umrli dan*⁵⁴

⁵⁴ Runović, 30. 5. 2022. kazivačica: Marija Čapin (1940.) – molitvu je naučila dok je bila dijete, molitvu ju je naučila baka

Molitve koje slijede spadaju u svetačke molitve:

Terezijo mala

Terezijo mala,

ponizno te molim

kaži dragom Isusu

*da ga puno volim!*⁵⁵

Anđele moj dragi

Anđele moj dragi, moj čuvaru blagi

Nek' je tebi hvala što me čuvaš mala,

*Čuvaj me dok živim da ništa ne skrivim. Amen.*⁵⁶

Idem spati

Idem spati, Boga zvati

Bog će meni dobro dati

I kad budem umirati

Mojom dušom upravljati.

Mili Bože ja se kajem

Od svih grija svojih. Amen

Idem spati, Boga zvati

I Divicu milovati.

⁵⁵ Mjesto i vrijeme: Runovići, 21. 5. 2022. kazivačica: Marija Čapin

⁵⁶ Mjesto i vrijeme: Runovići, 21. 5. 2022. kazivačica: Marija Čapin

*Divica je Božja mati
Ona će nam pomoć dati.
Zvonce zveči-Gospa kleči,
Isus misu govori
Ja idem ja se idem pokloniti,
Svoju dušu spasiti
Pod dva krila anđelova
I pod treće, Isusovo
U ime Isusovo!
Bog se diže na nebesa
Tri zvona zazvoniše,
Anđeli se pokloniše⁵⁷*

*Anđele
Anđele moj dragi,
moj čuvare blagi
nek je tebi hvala
što me čuvaš mala,
čuvaj me dok živim
da ništa ne skrivim
svojoj mami, svome tati,
osobito pak me brani*

⁵⁷ Runović, 30. 5. 2022. kazivačica: Marija Čapin (1940.)

*da mi dušu gri ne rani
a kad s ovog svita pođen
da u nebo sritno dođen
da se onde s tobon uvik mogu
vično klanjat dragon Bogu.⁵⁸*

7. Pučke pjesme

*Kad se ženi Galin ispod grede
Kad se ženi Galin ispod Grede
Brat rođeni BubalovaDede
I on zove staru Galetinu
A ona izletila stara,
Pa Galinaisuje i kara.
Al se Galin privuče Galuši
Pa joj nešto prišaplja na uši.
Nos te belaj, od mene se kani
Već mi štogod večere dorani.
U vrta je uskočila Gala
I jačermu rodakve nabrala.
Sad se jopet češe povruva
Nema jedna ni gotova kruva.*

⁵⁸ Runović, 30. 5. 2022. kazivačica: Marija Čapin (1940.)

Dobavi se sa čeranja tave

Uli u nju jedno oko vode

I zamiša dva tanka kolača

S čin će svoga dočekat kovača

U to idu momci uz ulicu

*I dovode curu Jakovicu.*⁵⁹

8. Osvrt na crkveno-pučku baštinu

8.1. Advent

Proslava Adventa datira iz 4. stoljeća. Do reforme pape sv. Grgura Velikoga advent je počinjao s blagdanom sv. Martina.⁶⁰

Naziva se još i Došašće, a svrha mu je priprema za Isusov dolazak. Trajanje Adventa svodi se na četiri nedjelje. Nakon prve nedjelje došašća kreću svete mise zornice. Sam naziv govori o vremenu kada se izvode. Najčešće je to u šest sati ujutro. Simbolika ove mise je Kristov dolazak. Središte pozornosti u ovom periodu je na molitvi i postu, a tradicijski se tada ne odvijaju svadbe, krštenja i druge svečanosti.⁶¹

⁵⁹ Čuljak, Kristina, Tradicijska kulturna baština u Imotskom kraju. Diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2019.

⁶⁰ Vidi: Katarina Žanetić; Marko Dragić, *Sveti Martin u korčulanskoj tradicijskoj kulturi*, Bosna franciscana 46, Sarajevo 2017. 395.- 414.

⁶¹ Dragić Marko, Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, br. 3, Split, 2008., str. 414-440.

8.2. Sv. Barbara

Sveta Barbara priznata je svetica kod protestanata te u istočnoj i zapadnoj crkvi. Procjenjuje se da je živjela u 3. stoljeću i da je umrla mučeničkom smrću. Prema predaji, sveta Barbara bila je zatvorena u tornju s dva prozora zbog svoje ljepote. Upoznavši se s kršćanstvom, zatražila je izgradnju trećeg prozora kako bi isti ti prozori predstavljali Presveto Trojstvo. Također, na njenu naredbu napravljen je križ kojeg je blagosloвила s vodom iz vrele. Prema predaji, na tom vrelu je došlo do ozdravljenja velikog broja ljudi. Otac je bio ljut zbog njenih postupaka i htio ju je pogubiti, ali ju je Djevica spasila prebacivši je u planinu da čuva ovce. Otac ju je ipak nakon nekog vremena pronašao i odveo pred suca. Zbog slavljenja kršćanstva pred sucom, Barbara biva bičevana i na njene rane sučevi podanici su stavljali sol. Barbari se nakon toga javio Gospodin i zaliječio sve njene rane, a kad je došla pred suca naglasio je kako je to nagrada od njihovih bogova. Barbara se opet suprotstavila, naglašavajući svoju vjeru u kršćanstvo. Nakon toga Barbaru je pogubio njen otac s mačem, a poslije toga čina u njega je udario grom i od njega je ostao samo pepeo.⁶²

8.3. Sv. Nikola

Sveti Nikola rodio se u Maloj Aziji, a navodi se kako je umro u 75. godini života. Zaštitnik je putnika, pomoraca i djece. Rano je ostao bez roditelja koji su imućni kršćani. Nakon njihove smrti, Nikola je sav svoj imetak podijelio potrebitima. Vjerovalo se da će Nikola naslijediti svog strica i postati biskup u Myri, ali Nikola dolazi u Palestinu. Nakon povratka iz Palestine ipak postaje biskup jer je svećenstvo u Myri odlučilo da će novi biskup biti osoba koja ujutro prva uđe u crkvu, a to je bio Nikola. Sveti Nikola poznat je po svojim dobročinstvima pa se kao simbol njegove dobrote on prikazuje s tri vrećice zlata. Zbog toga se uspoređuje s Tri kralja. Blagdan sv. Nikole obilježava se 6. prosinca, a diljem Hrvatske je običaj da se na taj blagdan darivaju mala djeca.⁶³

U Runovićima su sljedeći običaji na sv. Nikolu:

⁶² Dragić Marko, Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, XIII (2), Zagreb: Kršćanski akademski krug (KRAK), 2015, 141-163.

⁶³ Marko Dragić, Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata, Ethnologica Dalmatica, Vol. 22, No. 1., Etnografski muzej, Split, 2015., str. 5-42.

Dan prije sv. Nikole ti dica očiste čizme i stave ih na prozor. Ako su bili dobri unda in sveti Nikola ostavi poklon. Prije je to bilo voće, gaće, orli, bajmi, a danas je to drukčije, danas se dici svašta poklanja. Ako su dica bila zločesta unda in ne dolazi sveti Nikola nego krampus i on im donosi šibu. Tako bi se dicu natravalo da budu bolji. U nas ti je se sv. Nikolu slavi u Podosoju. Na sv. Nikolu ti bude misa i iza mise pratar blagoslivlja auta da sv. Nikola čuva putnike koji u njima putuju. Navečer se dicu vodi u dom kulture u Runovićima i jedan čovik iz sela obučen u svetog Nikolu dili dici poklone. Tada dica u domu održe i priredbu za sv. Nikolu.⁶⁴

8.4. Materice

Treću nedjelju Došašća slave se Materice. Za blagdan Materica običaj je da muški čestitaju blagdan ženama, dica materama, babama, tetkama.. Nakon čestitanja dobivali bi darove, kao što su orli, bajmi i smokve Kao čestitka bila je pisma:

Hvaljen Isus, gazdarice!

Čestitan ti materice.

Ja san doša da znaš,

da mi nešto daš.

Ja san stiga priko mora

Da mi dadeš koji ora`

Doša san ti priko lokve

da mi dadeš dvi -tri smokve,

Snašla me je velika muka

Ajde daj mi i jabuka,

ja sam doša priko strane,

⁶⁴ Mjesto i vrijeme: Runovići 21.7. 2024, kazivač: Zoran Babić (1971.).

da mi dadeš malo rane.
Vidio sam i ovaca,
da mi date i novaca.
Prišli smo priko kapije
da nam date malo rakije
Na polju je zdrava zima
molim jednu čašu vina
Ja sam došla priko polja,
da mi bude bolja volja.....
a i sira kad bi dala
reka bi ti puno fala,
jer su danas materice
*moja draga gazdarice.*⁶⁵

8.5. Očići

Četvrtu nedjelju došašća slave se Očići. Običaj na Očiće sličan je kao na materice. Na Očiće se blagdan čestita očevima, a oni zauzvrat darivaju djecu poklonima.

8.6. Bezgrešno začecé Blažene Djevice Marije

Blagdan Bezgrešnog začecá Blažene Djevice Marije obilježava se 8. prosinca. Vjeruje se da je Marija zbog majčinstva Isusu Kristu oslobođena od grijeha te da je rođena bez istočnog grijeha. Ova svetkovina u Istočnim Crkvama prihvaćena je odmah, dok je u Zapadnoj Crkvi

⁶⁵ Mjesto i vrijeme: Runovići 21. 5. 2022. kazivačica: Marija Čapin (1940.)

postojala sumnja u vjerovanje o bezgrešnom začeću. Kako bi Zapadna Crkva prihvatila ovaj blagdan, papa Siksto IV. Pripisao joj je iste oproste kao i Tijelovu te liturgijske tekstove za ovaj blagdan. 1854. Bezgrešno začeće proglašeno je dogmom i time postaje jedna od najpoznatijih Marijinih svetkovina.

8.7. Sveta Lucija

Sveta Lucija rodom je sa Sicilije, a rođena je 284. godine. Kako su u prošlosti brakovi bili dogovoreni, tako je i Lucijin otac nju obećao nekom imućnom mladiću. Nakon očeve smrti, majku joj je zahvatila teška bolest i nenašavši način da se Lucijina majka izliječi, njih dvije su odlučile poći na grob sv. Agate u Kataniju. Na grobu Lucija doživi ukazanje sv. Agate koja joj kaže da joj je majka ozdravljena, a da će po njoj Sirakuza biti proslavljena. Lucija nakon tog događaja odluči sve svoje imanje dati siromasima, a sudac ju zbog tog čina i slavljenja kršćanstva odluči osramotiti. Htio ju je dovesti u kuću u kojoj se nalaze bludnice, ali ju nije mogao pomaknuti s mjesta. Zatim ju je pokušao zapaliti, ali mu ni to nije uspjelo. Na kraju su joj izvadili oči, ali i tu je Bog učinio čudo, pa je Lucija vidjela i bez očiju. Umrula je mučeničkom smrću 303. godine.⁶⁶ Blagdan svete Lucije slavi se 13. prosinca, a ona se smatra zaštitnicom očiju i vida zbog čina mučenja kojem je podvrgnuta. Na svetkovinu Svete Lucije običaj je sijati božićnu pšenicu:

*U jednu teću bi stavili zemlje i malo gazei šenicu i unda je bi je svaki dan malo poštrapali vodon. Pa ti se u nju zabodu tri sviće i unda za Božić na obiteljskon ručku se gase te sviće sa zeru kruva umočenog u vino. Ako ti dobro nikne šenica onda će ti te godine sve dobro rodit.*⁶⁷

⁶⁶ Dragić, Helena, Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica. *Croatica et Slavica Iadertina*, 13 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2017., str. 235.-252.

⁶⁷ Datum i vrijeme: Runović 22. 5. 2022. kazivačica: Ana Perić (1946.).

8.8. Badnjak

Diljem Lijepe naše poznato je mnoštvo tradicijskih običaja koji se provode na Badnjak. U cijeloj Imotskoj krajini pa tako i u Runovićima poznat je običaj paljenja badnjaka. Ovaj običaj spominje biskup Martin iz Bracare u Španjolskoj. U prošlim vremenima badnjake su palili Rimljani, južnoslavenski narodi, Englezi, Francuzi, Nijemci... Prvo spominjanje paljenja badnjaka u Hrvatskoj nalazi se u dubrovačkom Statutu Liber statutorum ciuitatis Ragussi nastalog u 1272. godini.⁶⁸

Badnjake u Imotskom pali osoba koja se smatra „glavom kuće“, a to je uglavnom bio najstariji muškarac. Ako mu zdravlje to ne bi dopustilo, onda bi to umjesto njega obavio najstariji sin. Pri unošenju badnjaka pucalo se iz kubure, a s vrata se pozdravljalo s: „*Valjen Isus i Marija!*“, a ostali bi odgovarali sa „*Za vike hvaljen*“. Nositelj dalje kaže: *Na dobro vam došla Badnja večer i porođenje Isusovo*, a ukućani odgovaraju: *I s tobom zajedno! Ove godine i dogodine! 'Oće ako Bog da!*⁶⁹ Još jedan običaj karakterističan za Runoviće koji se provodi na Badnjak je kićenje kuće. Smatra se da se kuće kitilo bršljanom kako bi ih se zaštitilo od vještica.⁷⁰

Za Badnjak se u Runovićima za ručak sprema bakalar. Žene cili dan čiste po kući i spremaju ranu za Božić. Običaj je da se na Badnji Dan sa kršćenom vodom blagoslovi kuća. Pri blagoslovu se moli Virovanje. Iza blagoslova se kuća kiti sa bršljanom. Običaj je bio i da se bor ne kiti prije Badnjaka, nego na taj poseban dan. Navečer se pale badnjaci. Uzmju se tri drva koja se zapale. Jedan je veći i dva manja i slože se ukršteno. Poslije toga se ide na polnočku, a iza polnočke se u komšiluku skupe ljudi po kućama, čestitaju Božić i družje se. Božić ti se u nas čestita sa „Na dobro vam došlo porođenje Isusovo“

⁶⁸ Dragić, Marko, Badnja noć u folkloristici Hrvata, Croatica et Slavica Iadertina 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 230.

⁶⁹ Dragić, Marko, Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi, Crkva u svijetu, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, 67-91.

⁷⁰ Dragić, Marko, Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, Croatica et Slavica Iadertina, 10/2, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 419.

8.9. Cvitnica

Cvjetnica ili Cvitnica slavi se nedjelju prije Uskrsa. Taj dan obilježava Isusov ulazak u Jeruzalem u dane prije Pashe.⁷¹

Na Cvitnicu se ljudi odma ujutru umivaju u cviću. Poslije se ide u procesiju s blagoslovljenim palminim, lovorovim i maslinovim grančicama. Grančice se ukrašavaju na poseban način. Uzme se srčika iz smokve i od nje se prave male tice, križevi i krune. Na cvitnicu ti se i ujutru na velikoj misi piva muka.⁷²

8.10. Vazmeno trodnevlje i Uskrs

Veliki četvrtak se naziva zeljavi četvrtak jer je običaj sa na taj dan za ručak sprema zelje. Na taj dan se u župi odvija misa na kojoj se ministrantima peru noge. Iza te mise, u crkvi ostaju krizmani muškarci. Župnik na papiriće napiše brojeve i muškarci izvlače po jedan broj. Župnik izvuče kuvertu sa dva broja. Jedan broj je za onoga ko nosi veliki križ, a drugi za onoga ko nosi mali križ. Na Veliki petak ide križ priko brda. Procesija traje od podne do četiri sata. Križevi kreću iz glavne crkve u župi, crkve Gospe od Karmela. Poslije mu se pridruže križevi iz crkve Sv. Ivana sa Sebišine i križevi sa Podosoja, iz crkve sv. Nikole. Na nekoliko mista križi staju i ljube se. Cilom procesijom se čuje kantanje. To je poseban način pivanja Gospinog plača. Na Veliku subotu se nosi rana na blagoslov, a navečer se ide na Vazmeno bdijenje. Na Uskrs se ujutro prvo pojide blagoslov, a poslije se tucka jajima koja su većinom bila bojana u lepušini od kapule.⁷³

⁷¹ Marko Dragić, Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 156.

⁷² Mjesto i vrijeme: Imotski 21. 5. 2022. kazivačica: Dina Gudelj (1977.).

⁷³ Mjesto i vrijeme: Runovići 21. 5. 2022. kazivačica: Nada Jerković (1973.).

8.11. Sveti Ante

Sveti Antun Padovanski rođen je 1195. godine u Lisabonu. Djelovao je u redu siromašne male braće sv. Franje Asiškoga. Zaštitnik je bračnih drugova, žena, djece, putnika, siromaha. Pomoćnik je kod neplodnosti i kod porođaja... Umro je 13. lipnja 1231. u Arcelli kod Padove pa se ovaj svetac obilježava svake godine 13. lipnja. Figura sv. Antuna najčešće je prikazana s ljiljanom i djetetom u ruci. Razna čuda povezuju se sa životom sv. Ante pa tako postoje legende koje se o sv. Anti pričaju u cijeloj Imotskoj krajini⁷⁴:

Sv. Antu se ne bi smjelo prevariti. Tako postoji legenda o ćoravom čovjeku koji ga je molio da mu se povрати vid, a da će mu zauzvrat dati vola. Slijepac je progledao ali je vola vratio kući jer je mislio: „Šta će svetom Anti vol!“ Kad je to pomislio, opet je postao slijep! „Zato se i kaže da se sa Svetin Anton moreš dogovoriti, ali da ti valja ispoštovati dogovor.“⁷⁵

Za svetog Antu vežu se i neki običaji pa mi je kazivačica u našem razgovoru navela slijedeće:

Sveti Ante se slavi u Vinjanima Gornjim pa ti noć prije ljudi iz Runovića idu gori na hodočašće. Za svetog Antu ti se na misu nose ljiljani. Nakon hodočašća i mise se ljudi sastaju na obiteljskim ručkovima.⁷⁶

8.12. Velika Gospa

Velika Gospa ti je u nas uvijek bila poseban dan. Večer prije Velike Gospe bi se ljudi spremili pa kreni na hodočašće. Ko nije bio za duga puta, taj bi ti se iz Runovića uputio za Proložac, a ovi mlađi, što imaju života, oni bi ti dan prije krenili pješke u Sinj. Svi bi ti iz sela išli skupa i cilin puten bi se molila krunica. Ujutru bi došli rano na misu, Prije mise bi se išli ispoviditi i okružiti Gospin kip u crkvi. Unda slušaš misu, a iza mise bi se svi družili. Ko je ima koga iz Proložca od rodbine, osta bi na ručku u njega, a ovi drugi bi se uputili kući. Neko bi ti iša s

⁷⁴ Dragić Marko, Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini, *Ethnologica Dalmatica* 25 (1), Etnografski muzej Split, 2018. 37-66.

⁷⁵ Isto.

⁷⁶ Mjesto i vrijeme: Runovići, 22. 5. 2022. kazivač: Marija Čapin.

auton, ali malo je taki bilo, nije bilo toliko auta. Mi bi se uglavnon pješke i vraćali. Oda se i danas, al nije to više isto.

9. Pučki običaji

9.1. Svatovski običaji

U Imotskom je običaj da mladoženja dolazi po mladu kući. Na čelu kolone se nalazi stari svat. Barjaktar nosi barjak na kojem je obišen živi pivac i ručnik. Na vratima od mladine kuće se nalaze dva čovika koja prodaju mladu. Cilj je prodat mladu za što više para. Prije mlade iz kuće izlazi par cura, sve dok mladoženjina strana ne da svotu para s kojom je mladina strana zadovoljna. Nakon toga, svati idu u crkvu. Nakon vinčanja se mladencima čestita i na izlasku iz crkve ih se posipa laticama ruža. Unda svati idu kod mladoženje. Na putu do mladoženjine kuće, ljudi iznose bukliju s vinom i nude ljudima u svatima da se iz nje napiju. Kada dođu kod mladoženje, mlada baca jabuku priko kuće. Kaže se da će se mlada vratiti kući ako ne pribaci jabuku. Također, mlada nosi zovnicu sa bombonima i baca ih dicit ispid mladoženjine kuće. Mladoženja mora mladu u naručju prinit priko praga, a ona mora poljubiti prag od kuće. Nakon toga, svati odlaze u salu. Stari svat na početku večeri moli Oče naš i sluša se himna. Kasnije mlada baca buket i kaže se da će se cura koja uvati buket iduća udat, a mladoženja baca podvezicu. Kod nas je običaj da u svatima mora bit bar trista ljudi i mora se zvat rodbina do petog kolina. Slavlje traje do rano ujutru.⁷⁷

Svadbeni običaji obuhvaćaju: usmene lirske ljubavne pjesme, narodna kola, usmeno-retorički oblici, blagoslovi, zdravice.⁷⁸ Drevnoga je postanja „kupovina mlade“. U tom običaju ogleđa se folklorno kazalište.⁷⁹

⁷⁷ Mjesto i vrijeme: Runovići 21. 5. 2022. kazivačica: Ana Perić (1946.).

⁷⁸ O tome više: Marko Dragić, Starinski svadbeni običaji u stolačkom kraju, Stolačko proljeće, 15, Matica hrvatska Stolac 2017., 219-243.

⁷⁹ Vidi: Marko Dragić, *Folklorno kazalište Hrvata u Donjoj Hercegovini*, Stolačko kulturno proljeće, godišnjak za povijest i kulturu, godište III, godina 2005. Stolac 2005, str. 175-187.

9.2. Bakove svečanosti

To je događaj u Imotskom za vrime poklada. Tada se organizira povorka kroz grad u kojoj ljudi idu maskirani. Cilu godinu ti se ljudi spremaju za Bakove svečanosti i prave kostime za maskenbal. Onda se čita šaljiva oporuka krnjevala. Krnjeval se pali i to uglavnom bude negativac te godine. U Baka bude obučena jedna osoba. Bako bude obučen u bilu haljinu i vozi se na bačvi.⁸⁰

9.3. Odlazak na silo

Momci bi se prije skupi i njih par bi se uputilo u drugo selo. Kad bi došli u selu, ušli bi u jednu kuću. Onda kad bi zamirio curu u toj kući, izveo bi je vanka popričat. Poslije bi se vratili u kuću i dogovarali kad će se idući put vidit. Na silo se većinom išlo sridom i petkom.⁸¹

9.4. Igre

Pipavica

Ovo je najčešće igralo dvoje ljudi. *Na kolina bi se stavili prsti i izgovarale bi se riči pipavica, pipa, naule, nakule, na didove gnjate, na babine šćape, koga reda po goveda, moga brata talijata, zovite ga na večeru ključim, pučim, opac, žnjopac.*

Magare – gre

Igralo se uz komin. Uzeo bi se šćap i crtale bi se crte kraj vatre. Dica bi zatvorila oči, a ovaj što je ima šćap bi izgovara: „Magare gre!“ i nosio šćap od crte do crte, a nekad bi ga zna zadržati više puta na istoj crti. Ostali bi stisnutih očiju govorili: „Neka gre!“ No, ako misliš da

⁸⁰ Mjesto i vrijeme: Imotski 21. 5. 2022. kazivačica: Nada Jerković (1973.).

⁸¹ Mjesto i vrijeme: Runovići 21. 5. 2022. kazivačica: Ana Perić (1946.).

šćap nije na tvojoj crti, reklo bi se: „Sveži ga tute.“ Ovaj što je šćap drža pita bi: „Na koliko?“ Ovaj bi odgovorio: „Jednu slanu šibu po ruci ili deset manje slanih.“ Tada bi svi otvorili oči te bili svjedoci kazne koja slijedi. Onaj koji pokaziva crte bi se minja kad bi se uvatio na svojoj crti.

Šijavica

Šijavice se igralo udvoje (jedno protiv jednog) ili može u parove (dvoje protiv dvoje). Broji se „, do, tre, kvatro, cinkva, šije, šete, oto, nove, tuti“. Kretalo se brojat od broja dva. Unda se zbrajajuprsti od jednoga i drugoga; pretpostaviš kliko će taj drugi bacit i zbrojiš sa svojim i, ako pogodiš, dobiješ punat. Ako su oba igrača zovnila isto niko ne dobija.

10. Poslovice i izreke

Poslovica se terminološki određuje kao „najjednostavniji ili najsitniji oblik“, odnosno kao „minijatura ili mikrostruktura“. Poslovica je autonoman oblik književnosti sa specifičnom ljepotom i načinom izvođenja. Mogu se pronaći u najstarijim vremenima pa je njihova prisutnost vidljiva i u Bibliji. U Hrvatskoj se uz naziv poslovica upotrebljava i termin „prirječje“. Smatra se da je preuzeta iz ruskog jezika u 19. stoljeću, a prvi je riječ „poslovica“ upotrijebio Joakim Stulli.⁸² Najčešće teme koje se vežu uz poslovice su: odnos čovjeka prema Bogu, sebi, drugoj osobi, obitelji... One tipiziraju događaje iz prošlosti kako bi se mogle primijeniti u sadašnjosti i budućnosti te se koriste u različitim kontekstu diljem svijeta.⁸³ U Runovićima se njima najčešće koriste stariji ljudi, a ove su najčešće:

Kad vidiš na jabuci krušku, unda moš povirovat mušku!

Di je vrilo, vrit će, di je bilo, bit će!

Di ima ljudi, ima i ludi.

Ko se ženi nabrzaka, taj se kaje natenane.

Probirač nađe otirač!

⁸² Poslovice, zagonetke i govornički oblici, priredio Josip Kekez, SHK, MH, Zagreb 1996. str. ???

⁸³ Botica, Stipe, Hrvatska usmenoknjiževna čitanka, Školska knjiga, Zagreb, 1995. str. ???

Pitat će te starost, di ti je bila mladost!

Dok te mami, šžeron te rani. Kad te namami, i kruva ti zabrani!

Brak nije uprti pa raspri nego uprti pa do smrti!

Di ti puno obećavaju, malu torbu ponesi!

Jedan se otega, drugi se protega!

*Bez muke nema nauke!*⁸⁴

⁸⁴ Datum i vrijeme: Runović 21. 5. 2022., kazivačica: Ana Babić (1946.)

Rječnik

B

bajmi- bademi

bukara- čaša za vino, drvena uobručena

Č

čelopek- mjesto izloženo suncu

DŽ

džabe- besplatno

Džudija- lokalna inačica od naziva Židov

F

freza- poljoprivredni stroj za rastresanje, rahljenje zemlje

I

ide- 3. lice jednine glagola ići

K

kapija- velika ulazna vrata (u kuću, dvorište, grad)

klanac- uzak, dubok i dugoljast usjek strmih strana među brdima

L

lepušina- suho lišće

N

naranit- nahranit

NJ

njiva- zemljište koje se obrađuje oranjem, sisanjem i sadnjom; oranica

O

orli- orasi

P

pajdo- prijatelj

pare- novac

S

side- sjede

suva- suha

Š

šćap- štap

U

uvo- uho

V

Vrankvurt- Frankfurt

Z

zovnica – pletena torba

11. Zaključak

Runović, sa svojim karakterističnim kulturnim naslijeđem izdvaja se u cjelini koja predstavlja baštinu Imotske krajine. Svaka anegdota, svaki mit i svaka legenda predstavlja dio identiteta naroda koji naseljava rubne krajeve Imotskog polja. Obris života runovičkog seljaka prikazan je putem predaja različitog karaktera, sažimanjem rječnika ili opisivanjem pučkih običaja. Kroz cijeli rad posebno do izražaja dolazi posvećenost religiji i crkvenim običajima. To se primjećuje kroz velik broj datuma koji su od značajne važnosti za stanovnike ovog malenog mjesta. Tradicijska kultura vezana za najveće kršćanske blagdane najbolje oslikava privrženost stanovnika vjeri i religiji, što se očuvalo do današnjih dana bez obzira na okolnosti koje su na to kroz stoljeća utjecale.

Iako se kroz vrijeme formirao blago negativan narativ prema stanovnicima Imotske krajine, prikazujući ih kao prevrtljiv i nepovjerljiv narod okrenut vlastitom probitku, ovaj rad želi istaknuti drugačiji pogled ističući njegovu humorističnost i snalažljivost.

Analizom suvremene etnografije usmenoknjiževna baštine Runovičkog kraja došlo se do novih spoznaja o bogatstvu kulturno-povijesnog naslijeđa pograničnog prostora Hrvatske i Hercegovine. Kroz istraživanje prepoznata je sličnost u naraciji određenih predaja s drugim dijelovima Imotske krajine i razvidna je zanimljivost da svaki zaseok dodaje vlastite detalje u kreiranju finalne predaje. Poseban trud je uloženi u istraživanju usmenih predaja iz vlastite okoline autora u želji da se usmena predaja sačuva od zaborava i bude na korist budućim generacijama. Ovaj rad tek je brz pogled na kompleksnost teme koju proučava te sam otvara mnoga druga pitanja koja ne obuhvaćaju opus ovog rada.

Izvori i literatura

Vlastiti terenski zapisi

Popis kazivača:

Babić Damir (1968.)

Babić Zoran (1971.)

Bitanga Ivan (1959.)

Ćapin Marija (1940.)

Jerković Nada (1973.)

Ljubičić Zlatko (1969.)

Perić Ana (1946.)

Literatura

1. Botica, Stipe: Biblija i hrvatska tradicijska kultura, Školska knjiga, Zagreb, 2011.
2. Botica, Stipe, Hrvatska usmenoknjiževna čitanka, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
3. Botica, Stipe, Usmene lirske pjesme, SHK, Zagreb, 1996.
4. Čuljak, Kristina, Tradicijska kulturna baština u Imotskom kraju. Diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2019.
5. Dragić, Helena, Mitonimi u hrvatskoj i slavenskoj onomastici u kontekstu mitologije. Cetinjski filološki dani III. Fakultet za crnogorski jezik i književnost; University of Cansas, 2022., str. 101.-116.
6. Dragić, Helena. Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica. *Croatica et Slavica Iadertina*, 13 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2017., 235.-252.

7. Dragić, Marko, Tri svete Marije u hrvatskim hrvatskoj pasionskoj pučkoj književnosti. Crkva u svijetu 56 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2021., 54.-84.
8. Dragić, Marko, Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini, *Ethnologica Dalmatica* 25 (1), Etnografski muzej Split, 2018. 37-66.
9. Dragić, Marko, Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskoga zaleđa. Godišnjak Titius 10. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2017., 219.-240.
10. Dragić, Marko, Starinski svadbeni običaji u stolačkom kraju, *Stolačko proljeće*, 15, *Matica hrvatska Stolac* 2017., 219-243.
11. Dragić, Marko, Legende i svjedočanstva o čudotvornoj slici Gospe Sinjske, *Croatica et Slavica Iadertina* 12 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2016., 153-177.
12. Dragić, Marko, Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 22, No. 1., Etnografski muzej, Split, 2015., str. 5-42.
13. Dragić, Marko, Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata, *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, XIII (2), Zagreb: Kršćanski akademski krug (KRAK), 2015, 141-163.
14. Dragić, Marko, Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, *Croatica et Slavica Iadertina*, 10/2, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 399-435.
15. Dragić, Marko, Starinske molitve u šibenskom zaleđu, *Godišnjak Titius*, 5-6, Filozofski fakultet Split, 2014., str. 285-300.
16. Dragić, Marko, Starozavjetni motiv Sodome i Gomore u Bakulinom Šematizmu i u suvremenom pripovijedanju u Hercegovini, *Zbornik o Petru Bakuli*, Hrvatski studiji Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2013, str. 75-97.
17. Dragić, Marko, Badnja noć u folkloristici Hrvata, *Croatica et Slavica Iadertina* 6 Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 229-264.
18. Dragić, Marko, Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata, *Crkva u svijetu*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, br. 3, Split, 2008., str. 414-440.

19. Dragić, Marko, Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi, Crkva u svijetu, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, 67-91.
20. Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
21. Dragić, Marko, Folklorno kazalište Hrvata u Donjoj Hercegovini, Stolačko kulturno proljeće, godišnjak za povijest i kulturu, godišće III, godina 2005. Stolac 2005, str. 175-187.
22. Kekez, Josip, Usmena književnost, u Škreb – Stamać, Uvod u književnost, IV. Poboľjšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.
23. Kekez, Josip, Poslovice, zagonetke i govornički oblici, SHK, MH, Zagreb 1996.
24. Kutleša, fra Silvestar Život i običaji u Imockoj krajini, Matica hrvatska ogranak Imotski, Imotski 1997.
25. Lorger, Srećko, Ganga: priprosto (poligono) skupno pjevanje. Anali Dubrovnik 51/2, 2013., str. 501.- 539.
26. Radovan, Josip; Dragić, Helena. Advent u dugopoljskoj tradicijskoj kulturi. Kulturna baština 47-48. Split, 2022. str. 393.-422.
27. *Usmene pripovijetke i predaje*, Maja Bošković-Stulli, SHK, MH, Zagreb 1997.
28. Žaja, Barbara, *Advent u tradicijskoj kulturi trogirskog kraja*, Bosna franciscana, 54, Sarajevo: Franjevačka teologija, 2021., 251-266.
29. Žaja Barbara, *Božić u tradicijskoj kulturi Trogira*, Bosna franciscana, 55, Sarajevo: Franjevačka teologija, 2021., 369-386.
30. Žanetić, Katarina; Dragić, Marko, Sveti Martin u korčulanskoj tradicijskoj kulturi, Bosna franciscana 46, Sarajevo 2017., 395.- 414.

Sažetak

Ovaj rad pregled je usmene i kulturne baštine mjesta Runović. Rad obuhvaća spektar tema, pri čemu najveći dio zauzima crkveno-pučka baština, odnosno religijski običaji ovog kraja. Religijskim običajima suprotstavljaju se usmene predaje, posebice predaje o vilama. Zastupljene su i pučke i lirske pjesme koje prikazuju specifična stanja i osjećaje pojedinca. Iznimno zanimljiv dio rada predstavljaju priče iz života mještana te pučki običaji i izreke koje vjerno prikazuju karakter i osobnost stanovnika ovog sela.

Ključne riječi: književnost, Runović, baština, Imotski, usmena predaja

CONTEMPORARY ETHNOGRAPHY OF ORAL LITERARY HERITAGE IN THE RUNOVIĆ REGION

Abstract

The article presents a comprehensive review of the oral and cultural heritage of Runović. It covers a wide range of topics, with a significant focus on ecclesiastical folk heritage, particularly the religious customs of the region. Contrasting these religious practices are the oral traditions, especially the legends about fairies. The study also includes folk and lyrical songs that reflect the unique states and emotions of individuals. A particularly compelling section of the paper features narratives from the lives of local residents, along with folk customs and sayings that accurately depict the character and personality of the village's inhabitants.

Key word: literature, Runović, heritage, Imotski, oral tradition

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja PETRA BABIĆ, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e magistra/magistrice PEDAGOGIJE I HRVATSKOG JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 17.9.2024.

Potpis Petra Babić

(završnog) Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: PETRA BABIĆ

Naslov rada: SUVREMENA ETNOGRAFIJA USMENOKNJIZENE
BAŠTINE U RIMOVIČKOM KRAJU

Znanstveno područje i polje: HUMANISTIČKE ZNANOSTI, FILOLOGIJA

Vrsta rada: ZAVRŠNI RAD

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
PROF. DR. SC. MARKO DRAGIĆ

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
/

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
PROF. DR. SC. BORIS ŽKVRČ
PROF. DR. SC. MARKO DRAGIĆ
DOC. DR. SC. NIKOLA SUNARA

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22).

Split, 17. 9. 2024.

Potpis studenta/studentice: Petra Babić

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.